

Nr 111.

Ankom till riksdagens kansli den 4 maj 1928 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lokaler för undervisningen och forskningen i cellulosateknik och träkemi vid tekniska högskolan m. m.

(2:dra avd.)

I en till riksdagen avlåten, den 16 mars 1928 dagtecknad proposition, vilken blivit hänvisad till statsutskottets förberedande behandling, har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att förklara de av departementschefen i statsrådsprotokollet anförda omständigheter icke utgöra hinder för Kungl. Maj:t att godkänna ett i samma protokoll återgivet avtal med svenska cellulosaforeningen angående inrättande av en professur i cellulosateknik och träkemi vid tekniska högskolan m. m.

Beträffande utredningen i ärendet hänvisar utskottet till återopade statsrådsprotokoll.

I skrivelse den 8 januari 1927 hemställde svenska cellulosaforeningen genom särskilda kommitterade, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att från och med budgetåret 1927—1928 bevilja erforderliga medel (förslagsvis 35,000 kronor per år) för inrättande av en professur i cellulosateknik och vedkemi vid tekniska högskolan samt att Kungl. Maj:t vid eventuellt framtida förslag till utbyggnad vid tekniska högskolan ville föreskriva, att erforderliga utrymmen för cellulosaforskning skulle anordnas. Nämnda kommitterade hade vidare meddelat, att svenska cellulosaforeningen med stark känning av behovet av en *snabb* lösning av de föreliggande frågorna beslutat att, under förutsättning att vid tekniska högskolan en professur i cellulosateknik och vedkemi inrättades, till organisation i anslutning härtill av forskningsarbetet inom berörda områden anslå ett belopp av 250,000 kronor att utgå med ett årligt anslag av 50,000 kronor under fem år. Beträffande anslagets disposition borde lämpligen överenskommelse framdeles kunna träffas, varvid som en form kunde tänkas den, att de av cellulosaforeningen anslagna medlen fonderades till förmån för institutionen i fråga.

I sitt yttrande över nämnda skrivelse framhöll tekniska högskolans lärarkollegium, att för att bereda möjlighet till samarbete med likartade institutioner lokaler för den nya professuren borde så snart som möjligt beredas inom tekniska högskolans nybyggnader vid Valhallavägen, helst i samband med kemibyggnaden. Det vore därför nödvändigt att i blivande förslag till fullbordandet av högskolans byggnader vid Valhallavägen upptaga ett utrymme motsvarande den nya professurens behov. För den närmaste tiden torde emellertid provisoriska lokaler kunna anordnas, och föreslog lärarkollegiet, att kostnaderna för provisorisk inredning av sådana lokaler toges från de av svenska cellulosaforeningen i utsikt ställda medlen. För den första utrustningen jämte lokalens iordningställande ansåg kollegiet en summa av i runt tal 50,000 kronor vara tillräcklig.

I proposition nr 226 framlade Kungl. Maj:t förslag i ämnet för 1927 års riksdag. Såsom framgår av det propositionen bifogade statsrådsprotokollet, fann sig departementschefen böra förordna förslag till riksdagen om inrättande vid tekniska högskolan av en professur i cellulosateknik och träkemi. De kostnader, som för statsverket bleve en nödvändig följd av professurens upprättande, beräknades till inalles 22,200 kronor årligen jämte dyrtidstillägg på avlöningarna. Beträffande dispositionen av den utav svenska cellulosaforeningen erbjudna donationen borde det ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan högskolans myndigheter och svenska cellulosaforeningen yttrat sig i ärendet, framdeles meddela de närmare bestämmelser, som kunde visa sig bliva av behovet påkallade.

I skrivelse den 11 maj 1927, nr 188, meddelade riksdagen, att riksdagens vederbörande utskott under frågans förberedande behandling trätt i förbindelse med en representant för svenska cellulosaforeningen. Vid de förhandlingar, som förts med denne, hade från hans sida preliminärt ställts i utsikt, att cellulosaforeningen vid ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle för sin del medverka till sådan uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan å ena sidan och foreningen å andra sidan, att statsverket icke skulle behöva vidkännas några som helst kostnader för tillhandahållande av lokaler för undervisningen och forskningen i cellulosateknik och träkemi. Vidare hade preliminärt utlovats, att i cellulosaforeningens ägo redan befintlig laboratorieutrustning ävensom ett bibliotek omfattande nu ifrågavarande ämnen skulle, sedan institutionen inrättats, kostnadsfritt överlämnas till statsverket. På grundvalen av ifrågavarande preliminära erbjudande hade riksdagen trots sig finna en framkomlig väg för denna frågas lösning redan vid 1927 års riksdag och förklarade sig kunna bifalla Kungl. Maj:ts förslag under förutsättning att ett antal, av sådan innebörd, som angavs i nyssnämnda preliminära erbjudande, kunde, efter samråd med tekniska högskolans myndigheter, träffas mellan Kungl. Maj:t och kronan å ena sidan och svenska cellulosaforeningen å den andra.

Riksdagen anmälde sålunda, att riksdagen, bland annat,

dels, under förutsättning att svenska cellulosaföreningen till statsverket överlämnade en donation av 250,000 kronor samt att sådan överenskommelse träffades mellan Kungl. Maj:t och kronan å ena sidan samt svenska cellulosaföreningen å andra sidan, att statsverket icke behövde vidkännas några som helst kostnader för tillhandahållande av lokaler för ifrågavarande undervisning och forskning i cellulosateknik och träkemi, beslutat, att vid tekniska högskolan skulle från och med den 1 juli 1927 inrättas en professorsbefattning i cellulosateknik och träkemi med placering för innehavaren av denna befattning i lönegraden B 30,

dels med anledning härav och under nyss angivna förutsättningar

1) ökat det i den dåvarande ordinarie staten för tekniska högskolan under rubrik A. Avlöningsstat uppförda förslagsanslaget: avlöningar till professorer, då 386,000 kronor, med 11,500 kronor till 397,500 kronor,

2) ökat det i den ordinarie staten under samma rubrik uppförda anslaget: arvode till tillfälliga lärarbiträden och assistenter, då 47,000 kronor, med 4,200 kronor till 51,200 kronor,

3) ökat det i den ordinarie staten under samma rubrik uppförda anslaget: avlöningar till icke-ordinarie vaktmästare m. fl., då 11,000 kronor, med 2,500 kronor till 13,500 kronor,

4) vidtagit den ändring i den vid staten fogade anmärkningen 1, att antalet professorsbefattningar vid högskolan angäves till 35 samt att under 35) ytterligare en professur infördes med ämnesområde: cellulosateknik och träkemi,

dels till förstärkande av det av riksdagen anvisade anslaget å 35,000 kronor till beredande av ökade medel till samlingar och laborationer vid tekniska högskolan för budgetåret 1927—1928 anvisat ett extra anslag av 5,000 kronor att användas för det ämnesområde, som representerades av den föreslagna professuren i cellulosateknik och träkemi,

dels ock bemyndigat Kungl. Maj:t att med svenska cellulosaföreningen träffa avtal rörande tillhandahållande av lokaler för undervisningen och forskningen i ifrågavarande ämne av den innebörd riksdagen ovan angivit.

Genom beslut den 20 maj 1927 anbefalldes Kungl. Maj:t styrelsen för tekniska högskolan att — därest svenska cellulosaföreningen på av styrelsen gjord förfrågan funnes villig till ingående av avtal med Kungl. Maj:t och kronan rörande ej mindre överlämnande till statsverket av ovanberörda donation å 250,000 kronor än även tillhandahållande av lokaler för undervisningen och forskningen i ämnet cellulosateknik och träkemi av den innebörd riksdagen angivit — snarast möjligt, under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande, med nämnda förening uppgöra och därefter till Kungl. Maj:t överlämna sådant avtal.

Med skrivelse den 15 mars 1928 överlämnade sedermera tekniska högskolans styrelse till Kungl. Maj:t med tillstyrkan ett i anslutning till Kungl. Maj:ts ovan-

berörda beslut den 20 maj 1927 uppgjort och av yttrande utav högskolans lärarkollegium åtföljt förslag till avtal mellan tekniska högskolan, å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar, samt svenska cellulosaforeningen angående inrättande av en professur i cellulosateknik och träkemi vid högskolan m. m. av följande lydelse:

§ 1.

Kungl. Maj:t och kronan förbinder sig att

a) omedelbart vid tekniska högskolan inrätta en professorsbefattning i cellulosateknik och träkemi med samma löne- och pensionsförmåner som tekniska högskolans övriga professorer och att för ändamålet öka det i den nuvarande ordinarie staten för tekniska högskolan under rubrik A. Avlöningsstat uppförda förslagsanslaget: avlöningar till professorer, nu 386,000 kronor, med 11,500 kronor till 397,500 kronor;

b) för beredande av avlöning åt en assistent i cellulosateknik och träkemi öka det i den ordinarie staten under samma rubrik uppförda anslaget: arvode till tillfälliga lärarbiträden och assistenter, nu 47,000 kronor, med 4,200 kronor till 51,200 kronor;

c) för beredande av vaktmästarhjälp i det cellulosatekniska laboratoriet öka det i den ordinarie staten under samma rubrik uppförda anslaget: avlöningar till icke ordinarie vaktmästare m. fl., nu 11,000 kronor, med 2,500 kronor till 13,500 kronor;

d) anvisa till samlingar och laborationer inom ovannämnda ämnesområde ett extra årsanslag av 5,000 kronor.

§ 2.

Svenska cellulosaforeningen förbinder sig att till organisation av forskningsarbetet vid tekniska högskolan inom området för professuren i cellulosateknik och träkemi inbetala till tekniska högskolan ett belopp av tvåhundrafemtiotusen (250,000) kronor med femtiotusen (50,000) kronor per år under fem års tid och med första inbetalningen den 1 juli 1929 och de följande den 1 juli under vart och ett av åren 1930, 1931, 1932 och 1933.

Av ovannämnda belopp må högst 50,000 kronor användas till den första utrustningen jämte lokalernas iordningställande för sitt ändamål såsom forskningslaboratorium i cellulosateknik och träkemi. Det återstående kapitalet skall bilda en fond, »Svenska cellulosaforeningens forskningsfond», och får ej minskas till sin storlek. Räntorna av fonden skola enligt särskilda bestämmelser disponeras av professorn i cellulosateknik och träkemi.

Svenska cellulosaforeningen förbinder sig även att till tekniska högskolans institution för cellulosateknik och träkemi utan kostnad för statsverket överlämna en i cellulosaforeningens ägo befintlig laborieutrustning ävensom ett bibliotek omfattande ifrågavarande ämnen.

§ 3.

Svenska cellulosaforeningen förbinder sig ytterligare att vidkännas kostnaderna för tillhandahållande av lokaler för undervisningen och forskningen vid tekniska högskolan i ämnet cellulosateknik och träkemi. Denna förbindelse uppfylles på följande sätt.

Svenska cellulosaforeningen ställer under nedan angivna villkor och förbehåll till Kungl. Maj:ts och kronans förfogande en summa av intill två-

hundrafemtiotusen (250,000) kronor att användas till uppförande av en byggnad med tillhörande planering, ledningar m. m. å ett område, som å närslutna till detta avtal hörande generalplan betecknas med abed. Byggnaden skall inrymma dels erforderliga laboratorielokaler för tekniska högskolans institution för cellulosateknik och träkemi, dels laboratorielokaler för svenska cellulosaforeningens eget behov. Byggnaden skall uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med närslutna till detta avtal hörande ritningar jämte lokalförteckning och kostnadsförslag. Byggnadsarbetets utförande anförtros åt en byggnadskommitté, bestående av tre medlemmar, av vilka Kungl. Maj:t utser en, tekniska högskolan en och svenska cellulosaforeningen en medlem. För byggnadskommittén uppgör tekniska högskolan instruktion, som skall fastställas av Kungl. Maj:t. Ovannämnda summa intill 250,000 kronor skall av svenska cellulosaforeningen på rekvisition ställas till byggnadskommitténs förfogande i den mån så erfordras för byggnadsarbetets färdigställande.

Den byggnad, som uppföres för de enligt vad nu sagts av svenska cellulosaforeningen tillhandahållna medlen, tillhör Kungl. Maj:t och kronan, dock att foreningen äger att för all framtid utan annan kostnad än som nedan sägs disponera de å förenämnda ritningar och lokalförteckning med B betecknade utrymmen i nedersta våningen (källarvåningen) samt hela översta våningen såsom laboratorielokaler för cellulosateknik och träkemi och därtill närstående ändamål. De lokaler, till vilka dispositionsrätten sålunda förbehållits svenska cellulosaforeningen, må användas till laboratorielokaler jämväl för svenska trämasseforeningen och svenska pappersbruksforeningen. Dispositionsrätten till nämnda lokaler får dock icke av svenska cellulosaforeningen överlåtas utan Kungl. Maj:ts godkännande. Sker ändock sådan överlåtelse, är den ej giltig mot Kungl. Maj:t och kronan.

Samtliga de lokaler, till vilka dispositionsrätten förbehållits svenska cellulosaforeningen, lämnas av byggnadskommittén fullständigt oinredda, detta även vad avser lättare mellanväggar, puts och golvbeläggning; och ankommer det på svenska cellulosaforeningen att bestämma över och bekosta deras inredning och utrustning. Förbrukningskostnaderna å värme, elektricitet, gas och vatten för de svenska cellulosaforeningen förbehållna utrymmena bestridas av svenska cellulosaforeningen och inbetalas på anfordran till tekniska högskolan, som debiterar förbrukningarna enligt samma tariffer och övriga grunder, som gälla för högskolans övriga byggnader.

Byggnadens utvändiga underhåll omhänderhaves och bekostas av Kungl. Maj:t och kronan enligt samma grunder som gälla för övriga Kungl. Maj:ts och kronans byggnader. Samma förhållande gäller det invändiga underhållet av de i förut omförmälda lokalförteckning under moment A uppräknade lokalerna i byggnaden. Det invändiga underhållet av de under moment B uppräknade lokalerna i byggnaden bestrides av svenska cellulosaforeningen.

Å någon av byggnadens yttermurar skall anbringas en tavla av sten eller brons med inskription, som på lämpligt sätt erinrar om donatorn och om donationens syfte.

Därest det i framtiden enligt Kungl. Maj:ts beprövande skulle visa sig erforderligt, att de svenska cellulosaforeningen förbehållna lokalerna tagas i anspråk för tekniska högskolans institution för cellulosateknik och träkemi eller vid inträffade ändrade förhållanden för annat statens ändamål, skall svenska cellulosaforeningen vara pliktig att avstå från sin rätt till lokalerna i fråga, dock endast under förutsättning att andra likvärdiga lokaler i sam-

band med tekniska högskolans byggnader av statsverket på enahanda villkor ställas till svenska cellulosaföreningens förfogande å sådan tid, att arbetet vid föreningens laboratorium icke behöver avbrytas.

§ 4.

Förestående avtal, som är upprättat i två exemplar, av vilka tekniska högskolan tagit det ena och svenska cellulosaföreningen det andra, är icke bindande för kontrahenterna i händelse det icke av Kungl. Maj:t godkännes genom beslut, meddelat före den 1 juli 1928.

I ärendet avgav sedermera byggnadsstyrelsen den 16 mars 1928 infordrat utlåtande och meddelade sig icke hava annat att erinra än att det invändiga underhållet av de under mom. B uppräknade lokalerna i den tilltänkta byggnaden icke blott borde betalas utan även omhänderhavas av svenska cellulosaföreningen. De för byggnadens uppförande beräknade kostnaderna syntes byggnadsstyrelsen vara skäliga.

Såsom av statsrådsprotokollet framgår, har nu departementschefen ansett vissa stadganden i nämnda förslag vara av sådant innehåll att förslaget lämpligen syntes böra underställas riksdagen.

I § 3 av avtalsförslaget stadgades sålunda till en början, att av den byggnad, som skulle uppföras för de av svenska cellulosaföreningen tillhandahållna medlen och som skulle tillhöra Kungl. Maj:t och kronan, föreningen skulle äga att för all framtid utan annan kostnad än som närmare angivits i avtalet disponera vissa utrymmen i nedersta våningen (källarvåningen) samt hela översta våningen såsom laboratorielokaler för cellulosateknik och träkemi och därtill närstående ändamål. I samma paragraf stadgades vidare att, därest det i framtiden enligt Kungl. Maj:ts beprövande skulle visa sig erforderligt, att nu nämnda lokaler toges i anspråk för tekniska högskolans institution för cellulosateknik och träkemi eller vid inträffade ändrade förhållanden för annat statens ändamål, föreningen skulle vara pliktig att avstå från sin rätt till lokalerna ifråga endast under förutsättning att andra likvärdiga lokaler i samband med tekniska högskolans byggnader av statsverket på enahanda villkor ställdes till föreningens förfogande å sådan tid, att arbetet vid föreningens laboratorium icke behövde avbrytas.

Då genom den sålunda stadgade nyttjanderätten för svenska cellulosaföreningen till vissa lokaler staten i första hand, d. v. s. om avlösning icke komme att ske, skulle bliva för all framtid inskränkt i sin dispositionsrätt över ifrågavarande fasta egendom samt dessutom vid en eventuell avlösning av nämnda nyttjanderätt staten skulle komma att tillskyndas vissa utgifter för beredande av lokaler för svenska cellulosaföreningens behov, har departementschefen ansett riksdagens yttrande böra inhämtas i ärendet, innan detsamma av Kungl. Maj:t företages till slutligt avgörande.

Det i statsrådsprotokollet återgivna förslaget till avtal innebär, i den del detsamma nu underställts riksdagens prövning, att i en statsinstitution, belägen å tekniska högskolans område, ej endast skulle beredas laboratorielokaler för högskolans institution för cellulosesteknik och träkemi utan även vissa lokaler skulle få disponeras av svenska cellulosaforeningen för föreningens eget behov. Utskottet har ej kunnat undgå att hysa vissa betänkligheter mot en sådan anordning, som tillika innebär en ej avsedd utvidgning av den förutsättning, under vilken 1927 års riksdags beslut fattades. Med hänsyn emellertid till arten av det ämne, varom nu är fråga, och detsamma stora betydelse för landets näringsliv, har utskottet låtit sina betänkligheter vika, varvid utskottet dock velat betona, att ett bifall till denna anordning, i vad avser ämnet cellulosesteknik och träkemi, icke får betraktas såsom prejudicerande och tagas till intäkt för motsvarande anordningar beträffande andra vid högskolan representerade tekniska ämnen.

Då utskottet i annat sammanhang avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om förläggande av ett flyglaboratorium till tekniska högskolans område och vid bifall till denna utskottets ståndpunkt ett något större utrymme skulle frigöras på det i övrigt starkt begränsade området för högskolans institutioner, vill utskottet ifrågasätta, huruvida icke ett lämpligare läge än förslaget innebär skulle kunna vinnas för den ifrågasatta institutionen för cellulosesteknik och träkemi, därigenom att densamma bleve förlagd närmare den med hänsyn till ämnenas beskaffenhet besläktade kemiska institutionen. Frågan härom synes böra tagas under överbägande, innan avtalet varder slutligen godkänt.

Beträffande i övrigt det föreliggande förslaget till avtal har utskottet, då detsamma blivit i sin helhet i statsrådsprotokollet återgivet, icke kunnat undgå att uppmärksamma vissa punkter, i vilka utskottet finner ändringar önskvärda.

§ 1, som innehåller Kungl. Maj:ts och kronans förbindelse, upp-tager i stort sett 1927 års riksdags beslut oförändrat, i vad detta avser fastställande av de olika riksstatsanslagens slutsiffror. Det synes utskottet lämpligare, att sagda paragraf begränsas till att i sak angiva Kungl. Maj:ts och kronans förbindelse till *dels* inrättande av en professorsbefattning i ifrågasvarande ämnen med placering i lönegraden B 30 eller den lönegrad som i en framtid kan komma att svara häremot, *dels* beredande av arvode å 4,200 kronor till en assistent i samma ämnen, *dels* beredande av ersättning med 2,500 kronor för erforderlig vaktmästarhjälp i laboratoriet, *dels* ock anvisande av ett årsanslag av 5,000 kronor till samlingar och laborationer inom förevarande ämnesområde. Vidare anser utskottet, att, i likhet med vad departementschefen i det vid propositionen till 1927 års riksdag fogade statsrådsprotokollet gjorde gällande, i § 2, andra stycket, sista meningen bör er-hålla följande lydelse: »Räntorna av fonden skola enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser disponeras för forskning i cellulosesteknik och

träkemi». Beträffande den ifrågasatta institutionsbyggnadens förläggning anser utskottet, i anslutning till vad utskottet ovan anfört, att i § 2, andra stycket, första meningen orden »å ett område — — — med abcd» böra utbytas mot »på plats inom tekniska högskolans område, som Kungl. Maj:t bestämmer». Vad i samma paragrafs tredje stycke sägs rörande cellulosa-föreningens dispositionsrätt »för all framtid» till vissa lokaler inom den ifrågasatta nybyggnaden synes utskottet strida mot vad sista stycket av samma paragraf innehåller, vadan alltså orden »för all framtid» böra utgå. I likhet med byggnadsstyrelsen anser utskottet slutligen, att det invändiga underhållet av de under moment B uppräknade lokalerna i den tilltänkta byggnaden ej endast bör bestridas utan även omhänderhavas av svenska cellulosa-föreningen (§ 3, femte stycket, sista meningen).

Under uttalande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att med svenska cellulosa-föreningen träffa avtal i överensstämmelse med det i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 16 mars 1928 intagna förslaget med av utskottet ovan angivna ändringar.

Stockholm den 4 maj 1928.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar S. H. Kvarnzelius, Olof Olsson, J. L. Widell, J. Nilsson i Malmö, O. Bergqvist, C. P. V. Nilsson i Gränebo, J. G. Waller, C. A. Carlsson i Gävle, E. A. Hallin, C. I. Asplund, J. B. Johansson i Fredrikslund och Oscar Olsson; från andra kammaren: herrar A. Anderson i Råstock, K. V. Rydén, C. R. Jansson i Falun, P. Nilsson i Bonarp, P. M. Olsson i Blädinge, O. Olsson i Kullenbergstorp, A. Å:son Törnkvist i Karlskrona, E. Kristensson i Göteborg, B. F:son Holmgren, C. Lindskog, J. Olofsson i Digernäs och O. Isacsson.